

УДК 336.77.067.21

Доц. Г.О. Партин, канд. екон. наук;
студ. С.В. Дутчак – НУ "Львівська політехніка"

ОСОБЛИВОСТІ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ПІД ЧАС ЗАЛУЧЕННЯ КОНТОКОРЕНТНОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ

Представлено характеристику особливостей залучення підприємством позикових коштів на основі контокорентного банківського кредиту, визначено основні складові витрат підприємства, пов'язані з цією формою кредитування, та запропоновано порядок їх обчислення.

Ключові слова: кредит, контокорентний кредит¹, види контокорентного кредиту, кредитоспроможність позичальника, ліміт кредитування.

Постановка проблеми. Для підприємств, яким систематично необхідно залучати позиковий капітал, однією з найефективніших форм кредитування є контокорентний кредит. Контокорентний кредит вигідний насамперед тим, що у будь-який момент підприємство має можливість за рахунок банку поповнити свої обігові кошти, яких бракує для проведення поточних розрахунків. Тобто завдяки цьому виду кредиту підприємство отримує змогу ритмічно функціонувати та здійснювати необхідні платежі навіть за тимчасової відсутності коштів на поточному рахунку. Це є важливо також для забезпечення своєчасності сплати податкових зобов'язань, виплати заробітної плати, здійснення розрахунків з контрагентами. Однак відсотки за користування контокорентним кредитом зазвичай є вищими, ніж при звичайному кредиті. Тому при виборі підприємством позикових коштів для фінансування поточної діяльності виникає потреба порівняно витрат на отримання контокорентного кредиту з витратами підприємства за умов залучення коштів під час звичайного короткотермінового банківського кредиту.

Аналіз останніх досліджень. Питання ефективності залучення підприємством позикового капіталу опрацювали такі вчені, як: Бланк, М.Д. Білик, В.В. Ковальов, Ван Хорн, А.М. Поддєрьогін, В.М. Гриньова, Р.М. Михайленко, В.М. Алексейчук, С. Хоружний, Є. Карманов. Науковці дослідили особливості взаємодії банків та позичальників за умов надання контокорентного кредиту, розробили методику оцінки якості кредитного портфеля. Ганна Савченко зазначає, що вимоги до забезпечення овердрафту є лояльнішими, порівняно зі звичайними кредитами [5]. О.Л. Малахова, аналізуючи і порівнюючи способи залучення кредитів, визначає контокорентний кредит, як одну з найефективніших форм залучення підприємством позикового капіталу [4].

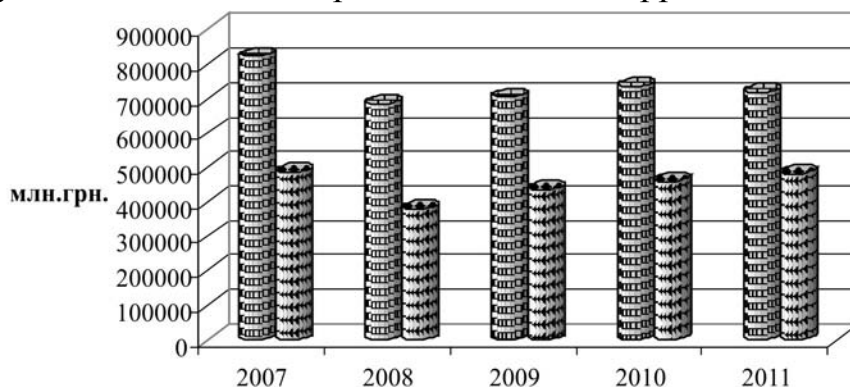
Метою дослідження є визначення особливостей витрат підприємства за умов використання контокорентного банківського кредиту для залучення позикових коштів, призначених для фінансування поточної виробничо-господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Кредит – це позиковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, строковості, платності, повернення та цільового використання [2].

¹ **Контокорентний кредит** – кредит, наданий банками своїм постійним клієнтам, що мають у банку єдиний розрахунковий (контокорентний) рахунок, на якому обліковуються всі надходження і платежі клієнта.

Незважаючи на те, що основу будь-якого бізнесу становить власний капітал, для поповнення фінансових ресурсів підприємства всіх галузей економіки активно залучають позикові кошти. З огляду на те, управління залученням і ефективним використанням позикових коштів є однією з важливих функцій фінансового менеджменту, яка спрямована на забезпечення досягнення високих кінцевих результатів господарської діяльності підприємства.

Серед джерел поповнення позикових коштів важливе місце належить банківському кредитуванню. На рис. 1 наведено дані щодо обсягів банківського кредитування економіки України за 2007-2010 рр.

	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011
Кредити в економіку – усього (млн. грн.),	823605	685206	705239	734010	718717
Кредити надані юридичним особам (млн. грн.) у т.ч	485692	378522	435695	460209	483355

Рис. 1. Обсяги наданих кредитів банками України за 2007-2011 рр.

Статистичні дані засвідчують, що, незважаючи на той факт, що фінансово-економічна криза загалом негативно вплинула на обсяги банківського кредитування економіки держави у 2008 р., за останні роки кредитування підприємств банками України поступово зростає. Це є наслідком стабілізації вітчизняного банківського сектору та характеризує певний розвиток підприємництва в державі.

Різноманітність форм банківського кредитування підприємств реального сектору економіки зумовлює потребу вдосконалення методики визначення складу витрат, пов'язаних із залученням підприємствами позикових коштів шляхом використання альтернативних форм банківського кредитування, оскільки такі витрати істотно впливають на фінансові результати підприємства. Однією з відомих форм короткотермінового банківського кредиту є контокорентний кредит. Форма контокорентного кредиту (який ще називають кредитом "овердрафт") виникла в Англії і набула поширення у більшості розвинених країн світу. Контокорентний кредит – це вид банківського кредиту в національній або іноземній валюті, що надається клієнтові, який має в банку поточний рахунок [2].

За забезпеченням виділяють такі основні види контокорентного кредиту:

- 1) *бланковий* – беззаставний кредит, який надається на поточний рахунок клієнтам з доброю репутацією та стабільними надходженнями грошових

коштів без відповідного забезпечення, остільки гарантією повернення коштів за кредитом є обороти на рахунку клієнта;

- 2) *забезпечений* – вид контокорентного кредиту, який надається клієнту під заставу (нерухомість, транспорт, основні засоби, товари тощо) чи гарантію (поруку) третьої сторони.

З метою прискорення платіжного обороту клієнта банк відкриває клієнту єдиний контокорентний рахунок, за яким здійснюють усі розрахункові та кредитні операції. За дебетом відображають виплати за дорученням клієнта й отримання банківських позик, а за кредитом – грошові надходження на користь клієнта або його внески. Кредитове сальдо рахунка свідчить про наявність у клієнта власних коштів та означає, що він є кредитором щодо банку, і навпаки дебетове сальдо засвідчує залучення в оборот банківського кредиту. Отже, контокорент можна розглядати як договір про взаємне кредитування банку і підприємства.

За контокорентним кредитом, банк визначає граничну суму заборгованості шляхом встановлення ліміту кредитування, тобто визначає максимальний обсяг дебетового або мінімальний обсяг кредитового сальдо на контокорентному рахунку. За кінцевим сальдо нараховують відсотки або на користь клієнта (кредитове сальдо), або на користь банку (дебетове сальдо). Крім відсотків, банки отримують також комісійні за надання кредитної послуги.

Ліміт кредитування для кожного позичальника встановлюють індивідуально. Його величина залежить від фінансового стану підприємства, обсягу його обігових коштів, масштабів виробничо-господарської діяльності та репутації. У межах кредитної лінії позичальник отримує широку можливість для маневрування обіговими коштами, оскільки може оперативно в будь-який час, без попередньої домовленості з банком поповнити свій поточний рахунок відповідною сумою грошей, тому контокорентний кредит вважається ідеальним резервом ліквідності [5].

Позичальник може використовувати контокорентний кредит за необхідності повністю або частково. Повнота використання кредиту в межах виділеного ліміту залежить від конкретної фінансової ситуації клієнта та характеру його підприємницької діяльності. Можливі також ситуації, коли запропонованого кредиту (тобто ліміту) не вистачає для покриття дебетового сальдо позичальника. У цьому разі банк може тимчасово збільшити ліміт кредитування для першокласних клієнтів без укладення додаткової угоди. Якщо дебетове сальдо на контокорентному рахунку постійно перевищує ліміт кредитування, то банк має з'ясувати причини такого відхилення і за необхідності може оформити документи на збільшення обсягу ліміту. За користування позикою в розмірі понад встановлену кредитну лінію підприємству доводиться сплачувати додаткові комісійні та підвищену суму відсотків.

Контокорентний кредит надається на підставі письмової кредитної угоди між банком та клієнтом як у національній, так і в іноземній валюті. Основними умовами контокорентного кредитування підприємства, які відображаються у договорі, є:

- максимальна сума кредитування, тобто сума дебетового залишку на контокорентному рахунку (овердрафт);

- максимальний термін наявності за контокорентним рахунком дебетового сальдо;
- загальний термін кредиту;
- величина відсоткової ставки за користування контокорентним кредитом та комісійних платежів (комісії за обороти на рахунку);
- форма забезпечення контокорентного кредиту.

За кредитового сальдо контокорентного рахунку банк сплачує підприємству відсотки за використані ним кошти, зазвичай у розмірі ставки на вклади до запитання. За дебетового сальдо – навпаки, підприємство сплачує банку відсотки в розмірі, передбаченому кредитною угодою (рис. 2). Відсотки за користування контокорентним рахунком є найвищими в банківській практиці, однак їх нараховують лише за фактичні дні користування кредитом.

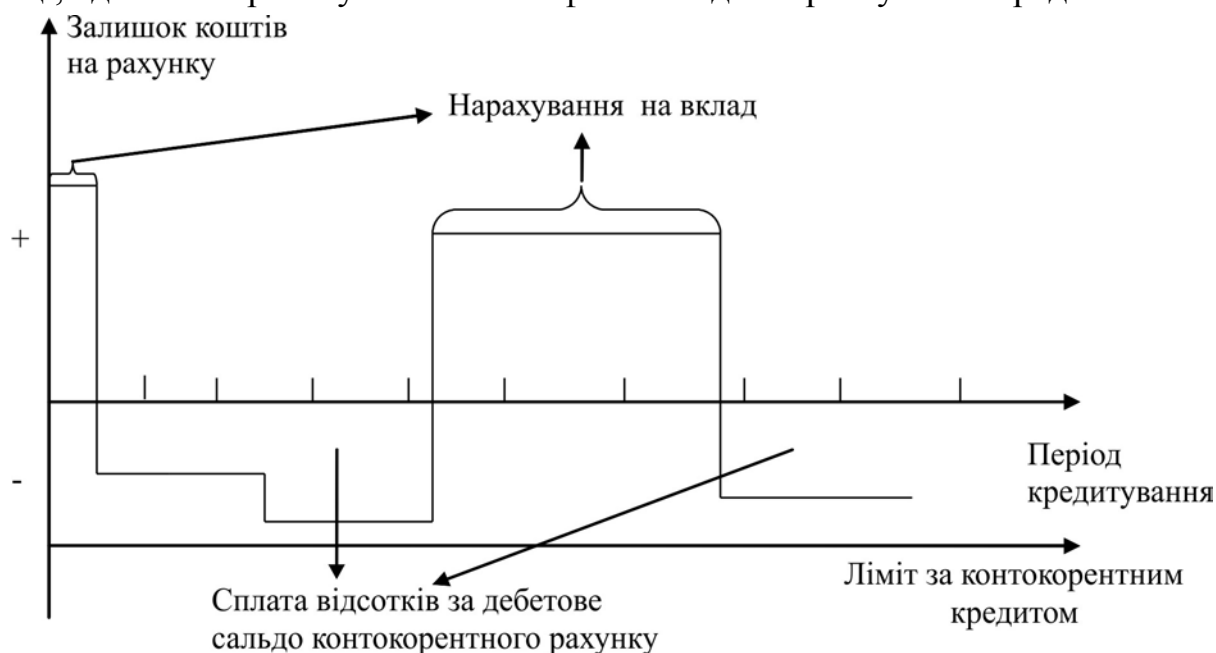

Рис. 2. Механізм контокорентного кредитування

У разі надання контокорентного кредиту, банк у межах узгодженого ліміту проводить платежі за клієнта на суму, що перевищує залишок коштів на його поточному рахунку. Як наслідок, на рахунку позичальника утворюється дебетове сальдо (овердрафт), яке й виражає суму його заборгованості перед банком. Із від'ємного залишку на рахунку банк стягує відсоток. Банк встановлює ліміт кредитування за контокорентним кредитом, зазвичай як певний відсоток від обсягу середньомісячних кредитових надходжень на поточний рахунок підприємства. Обсяг ліміту за контокорентним кредитом може встановлюватися як в абсолютній сумі, так і у відсотковому відношенні до середньомісячних надходжень. Окремі банки практикують встановлення ліміту за контокорентним кредитом на рівні 15-20 %, інші – до 50 %, а для певних категорій клієнтів – навіть до 60 % від суми надходжень грошових коштів на їх поточний рахунок [6].

Контокорентний кредит може надаватися підприємству для здійснення поточної та інвестиційної діяльності. У разі надання контокорентного кредиту, банк вивчає фінансовий стан позичальника, стан обслуговування ним основного боргу і погашення відсотків за іншими кредитами, за необхідності

якість наданої застави. Виходячи з платоспроможності підприємства, банк визначає економічну доцільність надання йому контокорентного кредиту.

Контокорентний кредит може надаватися багаторазово в межах одного операційного дня. Корисним він є для тих, у кого на поточному рахунку відбувається активний рух грошових коштів, тобто грошові кошти постійно перебувають в обороті. У разі затримки надходжень від одного контрагента, діяльність підприємства не зупиниться, оскільки, використовуючи овердрафт, можна вчасно розрахуватися з діловими партнерами та за іншими поточними фінансовими зобов'язаннями. Суму відсотків, які має сплатити підприємство за використання контокорентного кредиту, можна обчислювати за формулою

$$Zn = \frac{1}{360 \cdot 100} \cdot \sum_{i=1}^n (k_i \cdot p_i \cdot t_i), \quad (1)$$

де: Zn – відсотки, які сплачує підприємство за контокорентним кредитом; k_i – сума дебетового сальдо за контокорентним рахунком підприємства у i -му періоді кредитування; t_i – термін користування кредитом (тривалість i -го періоду кредитування); p_i – розмір відсотка за контокорентним кредитом в i -му періоді.

Відсоткові ставки можуть бути як фіксованими, так і диференційованими, залежно від терміну наявності дебетового сальдо на рахунку овердрафт, а також від наявності застави. Ставки відсотків за контокорентного кредитування підприємств ПАТ "Приватбанк" представлено в табл.

Табл. Ставки відсотків за контокорентного кредитування підприємства, залежно від періоду від'ємного (дебетового) сальдо на контокорентному рахунку

Періоди від'ємного (дебетового) сальдо на контокорентному рахунку підприємства	Ставка відсотків за контокорентним кредитом з урахуванням періоду від'ємного дебетового сальдо
1-3 дні	від 18 %
4-7 днів	від 20 %
8-15 днів	від 22 %
16-30 днів	від 24 %
більше 30 днів	від 28 %

Збільшення або зменшення суми заборгованості за кредитом у межах ліміту не впливає на термін користування ним. Кожне повне погашення сальдо кредиту (перевищення надходження коштів над сумою їх списання на рахунку) призводить до зниження відсоткової ставки до мінімального рівня.

Погашення овердрафту здійснюється автоматично за наявності на рахунку підприємства позичальника коштів. Підприємству може також надаватися право розраховуватися за контокорентний кредит чеками або видачею доручень в інших формах на визначену суму понад залишок коштів на його поточному рахунку. Максимальний термін неперервної заборгованості за контокорентним кредитом зазвичай обмежується. Оскільки заставного забезпечення цей кредит може не передбачати, банк має право вимагати поручительства власників та керівників підприємства, а також підтримання грошо-

вих оборотів підприємства на поточному рахунку на рівні, що у декілька разів перевищуватиме ліміт овердрафту.

За відкриття контокорентного рахунку підприємства одноразово сплачують комісійні, які встановлюються у відсотках до ліміту кредиту (як правило 2-4 %)

Якщо умовою отримання контокорентного кредиту є надання застави, то обсяг застави можна визначити за формулою [8]

$$S_z = S_n + S_{np} + R + L + I, \quad (2)$$

де: S_z – сума застави за контокорентним кредитом; S_n – сума позики; S_{np} – сума відсотків за позику; R – сума відррахувань до резерву можливих втрат за кредитними операціями банку; L – витрати на утримання об'єкта застави; I – страхові платежі.

Отже, витрати підприємства під час використання контокорентного кредиту можна обчислити за формулою

$$B_{KK} = Z_n + r + B_z + B_k, \quad (3)$$

де: Z_n – відсотки, які сплачує підприємство за контокорентним кредитом; r – одноразова комісійна оплата; B_z – витрати на оформлення застави; B_k – витрати підприємства на оформлення документів за контокорентним кредитом.

Альтернативою контокорентного кредитування може бути оформлення підприємством протягом аналогічного періоду низки короткотермінових банківських кредитів. Однак використання контокорентного кредиту пов'язане з низкою переваг для підприємства (рис. 3).

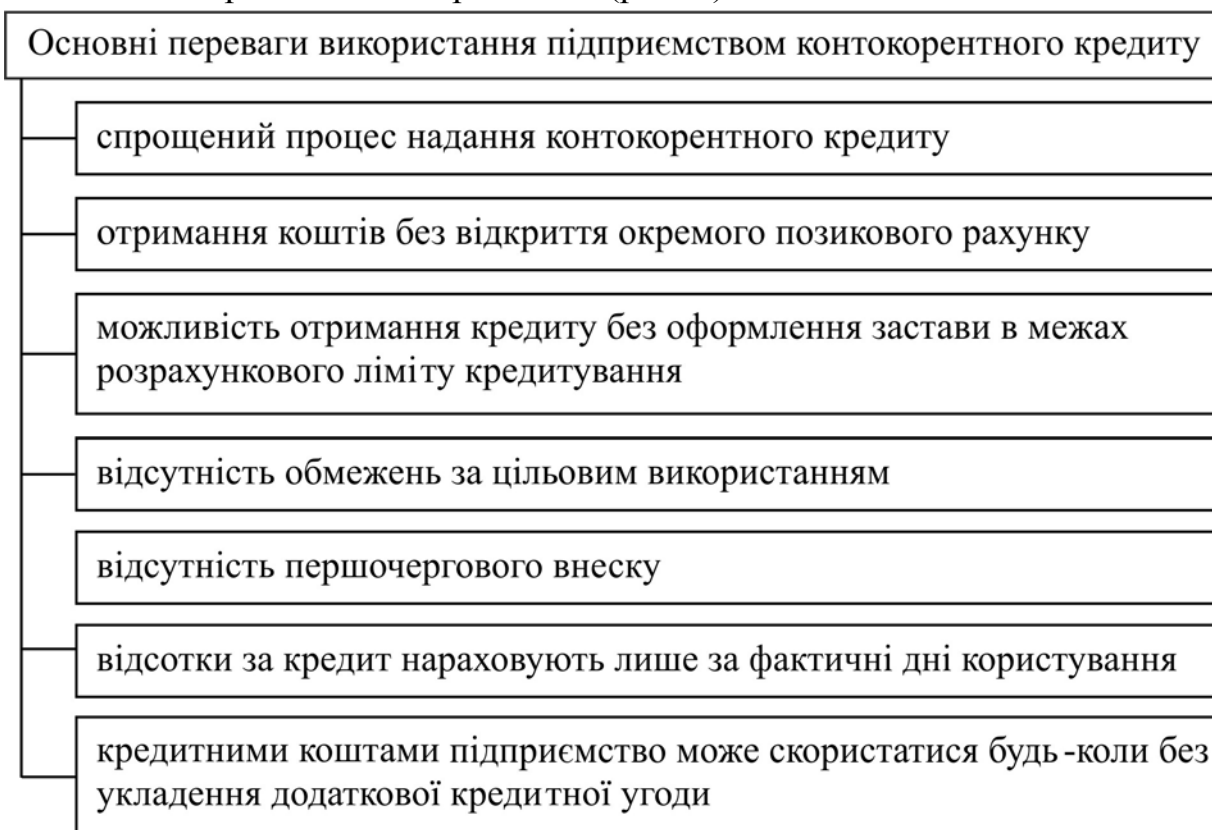

Рис. 3. Основні переваги використання підприємством контокорентного кредиту

Підприємству вигідно залучати контокорентний кредит, якщо витрати на його відкриття і обслуговування будуть меншими за витрати на відкриття

і обслуговування декількох короткотермінових кредитів, тобто буде виконуватись нерівність

$$BBK \leq \sum_{i=1}^n BK_{BK_i}, \quad (4)$$

де: BK_{BK_i} – витрати підприємства під час використання короткотермінового банківського кредиту в i -му періоді; n – кількість короткотермінових банківських кредитів за період, аналогічний періоду використання контокорентного кредиту.

Отже, постійний розвиток та вдосконалення методів банківського кредитування зумовлює необхідність оптимізації витрат на залучення позикових коштів, оскільки плата за використання таких коштів здійснюється за рахунок фінансових результатів підприємств. Витрати підприємства на отримання позикових коштів залежать не тільки від обсягу відсоткової ставки, але й від суми комісійних, витрат на оформлення застави кредиту, витрат на оформлення кредитного договору тощо. Використання контокорентного кредиту для підприємства є вигідним у тому разі, якщо витрати на його залучення є меншими від витрат на оформлення і обслуговування низки короткотермінових банківських кредитів за аналогічний період часу.

Література

1. **Партин Г.О.** Фінанси підприємств : навч. посібн. / Г.О. Партин, А.Г. Загородній. – К. : Вид-во "Либідь", 2003. – 265 с.
2. **Загородній А.Г.** Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів, 2005. – 714 с.
3. **Батковський В.** Проблеми кредитування малого підприємництва / В. Батковський // Вісник НБУ. – 2005. – № 4. – С. 28-33.
4. **Малахова О.Л.** Кредитне забезпечення підприємницької діяльності / О.Л. Малахова // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 113-120.
5. **Савченко Г.** Кредитування у формі овердрафт / Г. Савченко // Банківська справа. – 2000. – № 5. – С. 56-59.
6. **Марцин В.С.** Кредитні відносини в сучасних умовах господарювання та шляхи їх вдосконалення / В.С. Марцин // Економіка, фінанси, право – 2009. – № 10. – С. 17.
7. **Ковальов О.П.** Стратегічне управління кредитними ризиками / О.П. Ковальов // АПЕ. – 2009. – № 15. – С. 21.
8. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.referatu.net.ua/referats/page=47>

Партин Г.О., Дутчак С.В. Особенности расходов предприятия при привлечении контокоррентного банковского кредита

Представлена характеристика особенностей привлечения предприятием заемных средств на основе контокоррентного банковского кредита, определены основные составляющие затрат предприятия, связанные с этой формой кредитования, и предложен порядок их исчисления.

Ключевые слова: кредит, контокоррентный кредит, виды контокоррентного кредита, кредитоспособность заемщика, лимит кредитования.

Partyn G.O., Dytchak S.V. Features costs of the enterprise in attracting overdraft

The paper presents the characteristic features of attraction by the enterprise borrowed funds with the using overdraft, the main component of corporate expenses associated with this form of lending, and the procedure for their calculation.

Keywords: credit, overdraft, types of overdraft, the creditworthiness of the borrower, the loan limit.